

Ionel Ungureanu

PERSOANĂ ȘI ETHOS

Înțelegeri de etică teologică ortodoxă

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2013

Ionel Ungureanu - născut în Ianca, jud. Brăila (1968). Studii de teologie, doctorat în teologie, cu teza *Elemente de antropologie socială ortodoxă* (2001). Cadru didactic la Facultatea de Teologie din Craiova, din 2001. Numeroase colaborări la emisiuni radiofonice cu tematică religioasă (la Radio România). Studii și articole teologice. Carte publicată: *Personalizarea socialului*, Editura Doxologia, Iași, 2011.

CUPRINS

Cuvânt înainte	9
Capitolul 1	
Despre teologie și teologhisire	11
1.1. Ce este teologia?	11
1.2. Ce nu este (și ar trebui să fie) teologia?	19
1.3. Elemente metodologice ale teologiei	28
Capitolul al 2-lea	
Noțiuni fundamentale în Etica teologică	39
2.1. Explicarea titlului și definirea comparativă a Eticii teologice	39
2.1.1. Explicarea titlului	40
2.1.2. Definiri comparative în Etica teologică	48
2.2. Înțelegeri la Lege și porunci	69
2.2.1. Legea, poruncile, în abordări greșite	71
2.2.2. Legea, poruncile, în înțelegere și asumare firești	74
Capitolul al 3-lea	
Întemeieri și înnoiri ale ethosului (moralei)	92
3.1. Despre întemeiere, înnoiri și creșteri ale ethosului	92
3.1.1. Aspecte introductive: despre înnoire	92

3.1.2. Trepte și creșteri ale ethosului	95
3.1.3. Câteva note antropologice	106
3.1.3.1. Despre subconștient	106
3.1.3.2. Despre duhul omului	122
3.2. Căutarea curățirii	131
3.2.1. Curățire sau/și făptuire (lucrare)?	131
3.2.2. Lăcomia sau consumarea (alimentară) exagerată	144
3.2.3. Iubirea de arginți sau dependența de posesia materială	153
3.2.4. Desfrânarea sau relația sexuală căzută, păgubitoare	160
3.2.5. Întristarea sau mâhnirea izolată de Dumnezeu	176
3.2.6. Mânia și răutatea relațională	188
3.2.7. Akedia și lenea sufletească	197
3.2.8. Mândria și slava deșartă	206
3.2.9. Starea de pocăință sau înnoirea continuuă	216
3.2.10. Ispitele și încercările: atitudini față de ele	227
3.3. Stările contemplației	237
3.3.1. Firescul contemplației în ethosul ortodox	237
3.3.2. Stări distincte în contemplație	245
3.3.2.1. Cuvântarea către Dumnezeu	245
3.3.2.2. Înțelgerile (etice) ale contemplației	260
Indice tematic alfabetic	273

Cuvânt înainte

Printre cele mai clare suferințe ale discursului teologic de învățământ se află cea referitoare la *morală*, numită teologia morală. În acest discurs se găsește o izbitoare înstrăinare de duhul ortodoxiei, caracteristică valabilă, de altfel, pentru întregul învățământ teologic românesc. Chiar dacă, după 1989, au apărut multe volume, numite de teologie, unele cu pretenții ridicate de „științificitate”, starea adâncă a lucrurilor nu s-a schimbat, adică avem tot o teologie exterioară, neangaja(n)tă existențial, atât pentru dascăl, cât și pentru student.

Lucrarea de față nu este, de altfel, decât o încercare (nereușită, probabil) de a nu se încadra, metodologic și prin conținut, în aceste caracteristici. Ținta ei principală este înfățișarea în cuvânt a modului de a fi care duce către și aduce prezența dumnezeiască înlăuntrul omului. În aceasta constă și marea provocare a ființării, de altfel, în modul în care aceasta se alcătuiește, încât să permită cercetarea dumnezeiască, simțită încă din această viață.

Deși a fost scrisă din motivații oarecum exterioare – este vorba de cerințele, false le socotesc, față de activitatea scriitoricească a cadrelor didactice aflate în sistemul universitar de învățământ – reprezintă, totuși,

un crez al autorului. Nimic din ce este scris aici nu se află în afara dorinței intime de a se petrece în propria mea viață, chiar dacă această viață este departe de respectiva petrecere.

***

În edificarea înțelegerilor din această carte mi-au fost foarte prielnice discuțiile pe care le-am avut cu Părinții profesori Constantin Coman și Ioan Chivu. De altfel, domniile lor au avut un rol însemnat, încă din perioada studenției, în agonisirile mele teologice. Le mulțumesc și le sunt recunoscător.

Am gând de pomenire, cu recunoștință, către Părintele profesor Dumitru Popescu († 2010), sub a cărui îndrumare am alcătuit teza de doctorat în teologie, precum și către Părintele Teofil Lefter († 2012), fostul stareț al Mănăstirii Pângărați, loc în care am scris o parte din carte și unde am fost găzduit cu mare căldură.

Totodată, mulțumesc prietenului meu, Părintelui Bogdan Dedu, pentru purtarea de grijă în publicarea acestei cărți.

Autorul

20 iunie 2013

*pomenirea Sfântului Mucenic Metodie, Episcopul Patarelor,
și a Sfântului Calist, Patriarhul Constantinopolului*

Capitolul 1

Despre teologie și teologhisire

1.1 Ce este teologia?

În încercarea de a desluși conținuturile introductive într-o morală teologică ortodoxă, este firească cercetarea, mai întâi, a perspectivei teologice mai largi în care s-ar așeza această vorbire despre morală. Este nevoie de această încadrare, pentru că, după cum lesne se poate observa, teologia nu este înțeleasă la fel prin toate mediile în care se alcătuiește sau se propune, metodologiile folosite, dacă sunt percepute, fiind diferite. Mai ales, așa cum vom arăta, școala teologică suferă de lipsa unei raportări autentice, ortodoxe în cele din urmă, la conținuturile care se oferă în cadrul ei. Nu ne propunem, în acest loc, o evaluare istorică a cauzelor ce au dus la stările actuale din școala teologică¹. Ne propunem, în schimb, să ne apropiem de o înțelegere corectă a teologiei, de identificarea căilor, a metodei deci, care ar duce către o așezare bună în cadrul acestei teologii.

---

¹ Pentru cercetarea fenomenului respectiv, a se vedea analiza întreprinsă de Părintele Ioan I. Ică jr., în lucrarea *Canonul Ortodoxiei*, vol. 1, Editura Deisis, Sibiu, 2008.

Este nevoie de identificarea acestei linii metodologice, atât pentru mediile imediate de manifestare ale actului teologic (școlile teologice), cât și, prin extensie, deloc forțată, pentru viața bisericească, unde o teologie vie aduce înțelegeri curate și făpturi bisericești adânci. „Opțiunile din registrul gnoseologiei teologice determină în mod direct formele și funcționarea structurilor Bisericii, precum și morfologia concretă a practicii vieții creștine, atât la nivel liturgic, cât și canonic și spiritual.”² La vremea cuvenită vom descrie conținutul acestei posibile metodologii, însă dintru început precizăm că este de dorit a se găsi specificul bisericesc autentic al acesteia, mai ales că există multă confuzie legată de metodologia teologică, de teologia în sine, care, în multe accepții, este proiectată în zona științificului, lucru foarte păgubitor pentru actul teologic. De altfel, demersul științific are propriul său specific metodologic, de aceea este firesc ca cel teologic să aibă alte caracteristici. „Orice știință, în funcție de natura și caracterul obiectului cercetării sale, trebuie să-și dezvolte și o metodologie. Așa cum ar fi fost greșit, din punct de vedere științific, să abordeze cineva pe om prin metoda cu care ar aborda un calculator, tot așa este greșit, din punct de vedere științific, să abordeze cineva teologia prin metoda cu care ar aborda vreun fenomen social tipic. Cunoașterea lumescă avansează în observarea fenomenelor și în tragerea de concluzii. Cunoașterea teologică se realizează prin comuniunea personală. Aceasta înseamnă că știința teologică are metodologia ei proprie.”³ (Deși

---

² *Ibidem*, p. 57.

³ Georgios Mantzaridis, „Știința teologică și teologia științifică”, traducere de Sabin Preda, în *Studii Teologice*, nr. 1, 2005, p. 117.

chiar sintagma de știință teologică este, în accepția noastră, discutabilă, sesizăm, din textul teologului grec Mantzaridis, un element important din conținutul mai larg al metodologiei teologice: cunoașterea este posibilă în urma relaționării personale cu ceea ce se dorește a fi cunoscut, aspect pe care îl vom detalia ceva mai jos.)

Mai întâi, însă, vom descrie în ce constă teologia și actul în care ea se petrece, anume, teologhisirea (1.1). Apoi, vom identifica înstrăinările cele mai evidente care s-au petrecut și se petrec în acest act (1.2). În partea a treia a capitoului vom propune și pașii de urmat pentru accesul la datele metodologice ale actului teologic, pe care l-am putea caracteriza ca având plinătate ființială (1.3).

Gândind la ce este teologia, nu vom pleca de la înțelesul etimologic strict, care ne-ar trimite la vorbire, discurs despre Dumnezeu. Înainte de vorbire, de exprimare în afară, teologia este, cum bine o înfățișează arhimandritul Sofronie, o stare existențială, o stare ce izvorăște dintr-un anumit mod de a fi. Referindu-se la părintele său, la Sfântul Siluan Athonitul, arhimandritul Sofronie spune că acesta „a devenit theolog nu în înțelesul cărturăresc al cuvântului, adică primind o diplomă din seminar, sau din academie, sau așa ceva. Nu! – Ci în înțelesul în care *theologia este starea omului ce trăiește din Dumnezeu și în Dumnezeu* (subl. n.). Și Dumnezeu lucrează în el, și omul viază în Dumnezeu. Noi putem trăi *theologia ca stare*, citind Evanghelia de la Ioan”⁴. Definind teologia ca stare, ca ședere a întregului

---

⁴ Arhimandritul Sofronie, *Cuvântări duhovnicești*, vol. 1, traducere de Ierom. Rafail (Noica), Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p. 161.

ființial în relația cu Dumnezeu, sau, totodată, ca o căutare permanentă a acestei șederi, stabilim caracteristica esențială a teologiei. Conform acestei caracteristici, se vor vedea apoi toate celelalte elemente ce survin în deslușirea ei, a teologiei. Vedem că accentul cade inițial nu pe cuvânt, pe exprimare, nici măcar pe gândire, ca funcție esențială a psihicului, ci pe căutarea atingerii unei stări din relaționarea cu Dumnezeu. Gândirea, ca și cuvântul, sunt ulterioare, putându-se ajunge la o adâncă teologie într-o deplină tăcere.

Evident, se ajunge și la exprimare, orală sau scrisă, în actul teologic. Importantă este însă motivația care precede această exprimare. Astfel, dacă exprimarea teologică nu trădează esența teologiei, adică șederea sau căutarea șederii în relaționarea cu Dumnezeu, atunci motivul alcătuirii ei nu va fi altul decât accesarea la respectiva stare, sau stări, căci, așa cum vom prezenta, sunt trepte diferite în cadrul aceleiași, mai largi, stări ființiale. Deci motivul exprimării este ducerea către aflarea aceluși conținut existențial descris. Și, cum în actul teologhisirii sunt cel puțin doi participanți – cel ce propune exprimarea, cuvântul, și cel ce-l primește – ambilor le este necesară aceeași motivație. În lipsa acestei motivații, actul teologic cade, deja, în exterior, transformându-se într-un demers străin față de șederea despre care am vorbit.

De aceea, forma de exprimare cea mai adecvată în teologie este *povestirea*, căci se relatează despre Persoane, acte și întâmplări vii, cărora povestitorul le-a fost martor sau măcar tânjește după ele și, conform tânjirii respective, grăiește. „Învățătura dogmatică și ascetică a Bisericii Drept-slăvitoare nu este un oarecare agregat de plăsmuiri ale gândirii omenești sau basme meșteșugit

împletite. Caracteristică îi este forma prezentării, celui ce aude, a rezultatelor experienței vii, formă care nu se pretează sistematizării. Învățătura Bisericii se prezintă ca o povestire în cuvinte omenești despre ceea ce au văzut și au cunoscut Apostolii, Părinții Bisericii și generațiile care au urmat lor.”⁵

În această perspectivă de alcătuire a cuvântului teologic, se înțeleg și cuvintele *dogmelor* Bisericii. Contrar obișnuințelor de percepere, dogmele nu se definesc mai întâi ca adevăruri, ce le-ar trimite oarecum în tărâmul axiomelor folosite în demonstrația de tip logic, ci sunt cuvinte ce redau fidel Realității, anume vorbesc despre Dumnezeu, despre actele Sale, despre om și relația sa cu Dumnezeu. Adică, dogmele sunt învelișuri lingvistice ale unor conținuturi ontologice, ceea ce diferă față de utilizarea lor în demersuri de tip logico-teologic, așa cum se întâmplă adesea. În raportarea corectă la dogme, nu trebuie niciodată eludat acest conținut ontologic al lor, care cheamă la împărtășire de el pe cel ce se apleacă asupra dogmelor. De aceea, Părintele Stăniloae distinge între o formă finită a lor, este vorba despre învelișul lingvistic, și conținutul lor nesfârșit, care propune existențialitate. „Ca atare dogmele, deși definite în formă, au un conținut infinit, care se cere mereu și tot mai mult scos la iveală, fără ca să poată fi scos vreodată în întregime. Dumnezeu, în acțiunea Sa de desăvârșire a noastră și având ca răspuns acțiunea noastră de desăvârșire, Se orientează și după împrejurările noi în care

---

⁵ Arhimandritul Sofronie, *Nașterea întru Împărăția cea neclătită*, traducere de Ieromonah Rafail, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003, p. 37.

trăim, și însuși acțiunea aceasta interminabilă este înțeleasă mereu sub aspecte noi de către noi.”⁶ De aceea, menirea teologiei de „punere continuă în lumină a conținutului lor nesfârșit”⁷, presupune luminarea, înțelegerea conținuturilor nesfârșite din dogme prin participarea existențială la aceste conținuturi. Nicidecum, nu trebuie văzută teologia ca proces explicativ al respectivelor conținuturi fără a chema și trage chiar către relația directă, personală cu ele. „Nefiind rodul niciunei căutări intelectuale, nici rezultatul gândirii teologice, dogma este expresia în cuvinte a unei evidențe. Adevărata înțelegere a dogmelor bisericesti este cu putință numai când ne sustragem chipului obișnuit al gândirii, propriu judecății omenești. În ce privește dezvoltarea intelectuală, părinții Bisericii nu erau nicidecum mai prejos de nivelul atins de filosofia și știința contemporană lor. Mărturia netăgăduită a acestui fapt sunt scrierile lor. Posedând o autoritate suverană, ei au biruit limitările logicii omenești formale. Când mintea omului, prin credință și prin darul insuflării de sus, se află în fața evidenței Faptului Celui mai Înalt, această depășire îi este cât se poate de firească, și tocmai o astfel de experiență stă la temelia oricărei sinteze dogmatice.”⁸

Pentru a se accede la conținutul ontologic al teologiei, pentru a atinge ființialitatea ei, este nevoie de o

---

⁶ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, ediția a doua, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 66.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Arhimandritul Sofronie, *Nașterea întru Împărăția cea neclătită*, p. 77.

permanentă grijă în a nu fi identificată teologia cu cuvântul în care este expusă. A se trece dincolo de cuvinte sau, mai bine zis, a se căuta apropierea de ceea ce cuvintele descriu, relatează. Aici este marea miză a cercetării autentice în teologie: nerămânerea la cuvânt, ci depășirea lui prin îmbrățișarea conținuturilor povestite, după cum spunea arhimandritul Sofronie. „Taina credinței creștine – afirmă teologul Andrew Louth într-o prețioasă cercetare a autenticei teologii – nu ține în primul rând de cuvinte, de idei sau concepte, ci de fapte sau de realitate. Inima misterului creștin o constituie realitatea Dumnezeuului făcut om în Hristos, faptul că în El Dumnezeu este cu noi; cuvintele, chiar și ale Lui, sunt secundare față de realitatea pe care a săvârșit-o. A fi creștin nu înseamnă pur și simplu a crede în ceva, a învăța ceva, ci a experia ceva. Rolul Bisericii nu este atunci pur și simplu acela de a fi doar un vehicul contingent al mesajului creștin în istorie, ci comunitatea de care aparținând venim în contact cu misterul creștin.”⁹

În aceeași notă de depășire a raportării exterioare la realitățile cercetate se înțelege și factorul de *cunoaștere* care, într-o teologie autentică, nu este ceea ce se caută în demersul științific a fi. În primul rând, este greșit a susține că scopul teologiei este cunoașterea lui Dumnezeu, ci, așa cum am arătat, scopul teologhisirii este ședere, cât mai adâncă, mai plină, în relația cu Dumnezeu. Dacă se recurge la cuvântul cunoaștere, atunci aceasta este văzută ca un efect al apropierii ființiale de Cineva, de ceva. Cunoașterea, în acest caz, este povestirea

---

⁹ Andrew Louth, *Deslușirea Tainei. Despre natura teologiei*, traducere de Mihai Neamțu, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 131.

despre Realitatea față de care s-a petrecut apropierea existențială. Observăm aceeași preocupare esențială de a avea întâietate participarea întregului existențial, și nu limitarea la capacitarea funcției noetice a psihicului în actul teologisirii. Mantzaridis descrie foarte frumos aspectul, spunând că în actul cunoașterii se întrupează ceea ce se cunoaște: „Cunosc ceva înseamnă întrupez ceva în viața mea; îl fac element al existenței mele”¹⁰.

Până acum am încercat să deslușim câteva dintre caracteristicile teologiei și ale teologisirii. Evident, perspectivele pe care le-am descris nu sunt foarte întâlnite astăzi, cel puțin nu în mediile oficiale în care se propune teologia, adică în școlile teologice. Chiar dacă această caracteristică existențialistă a teologiei se găsește rar, aceasta nu înseamnă că nu reprezintă autenticitatea în actul teologisirii. Dimpotrivă, este un demers de căutat. Pentru a putea fi însă urmat într-un mod viu și palpabil acest demers, este nevoie de a identifica și metodologia care să-l facă accesibil, de atins, chiar în mediile de școală despre care am amintit. Vom încerca să prezentăm elemente din această metodologie. Înainte însă pentru a face și mai clare lucrurile, este cazul să zăbovim și asupra principalelor tendințe întâlnite în starea actuală a teologiei, mai ales a celei de școală. Adică, să vedem în ce direcții s-a dus actul teologic astăzi sau, mai bine zis, într-o perspectivă comparativă cu ceea ce am spus că este teologia, să vedem ce nu ar trebui să fie teologia. Repetăm, nu intrăm în datele de tip istoric ale problemei, căci am depăși rostul vorbirii noastre pentru o carte de morală teologică.

---

¹⁰ G. Mantzaridis, *op. cit.*, p. 118.

1.2. Ce nu este (și ar trebui să fie) teologia

Din păcate, urmare a unor cauze multiple, starea teologiei și a modului de teologhisire întâlnite azi în Biserică nu sunt prea apropiate de caracteristicile pe care le-am prezentat mai sus. Trebuie însă să facem câteva precizări la afirmația de mai sus.

În primul rând, teologia și teologhisirea nu trebuie să se identifice cu mediile consacrate în care se petrec, adică școlile teologice. Nu, ci se teologhisește, chiar curat și autentic, de multe ori în afara mediilor de școală teologică. Mai mult, acestea par să constituie factori de stăvilire a oricărei alcătuirii teologice depline.

Apoi, când am spus Biserică, ne-am referit la Biserica Ortodoxă, la Biserica Ortodoxă Română, chiar dacă afirmațiile pe care le vom propune vor cuprinde însușiri valabile și pentru celelalte spații ortodoxe, lucru dovedit și de autorii pe care îi vom cita, persoane ce au cunoscut ortodoxia în alte contexte etnice decât cel românesc.

Problema pe care o propunem spre analiză nu este ușoară și, totodată, trebuie scoasă din inerția cu care este văzută. Pentru mulți din cei implicați în fenomenul teologic, acesta nu are vreo problemă. Nu la fel stau lucrurile pentru cei ce percep realitatea la adâncul ei conținut. Putem spune că modul în care se propune teologia astăzi în mediile ei consacrate este unul căzut, având efecte dureroase pentru viața bisericească. Teologia care se propune prin școlile teologice este una suferindă, tocmai prin neta ei îndepărtare de participările existențiale despre care vorbeam. În mare parte, învățământul teologic (căci teologia cunoaște și această

formă de manifestare numită învățământ) este lipsit de duh, de viață. Situația este bine observată de arhimandritul Sofronie: „De fapt, există o cale de educație în Biserică, prin școli și prin învățătura teologică. Însă, să mi se îngăduie a spune, această cale nu este totuși mai mult decât un paleativ. Vremea noastră cu precădere scoate la iveală «nerozia» științelor teologice. Prin știință nu poți înțelege existențial pe Dumnezeu, și să Îl trăiești. (...) Trăind în lumea asta, unde se leapădă calea rugăciunii și viața după porunci, unde vor să înlocuiască slujirea lui Dumnezeu și viața într-Însul cu conversații despre El, neconținut suferim influența acestor dispoziții omenești și riscăm să pierdem adevărata cale către cunoașterea lui Dumnezeu și către mântuire. (...) Prin informații nicum nu ni se împărtășește starea de a «vedea pe Dumnezeu precum este»”¹¹. Reproducem extrase consistente din textele Părintelui Sofronie căci ni se par cele mai clare și mai complete analize ale stărilor teologiei, precum și ale datelor autenticei teologisirii. Dacă s-ar dori și încerca o reală primenire a învățământului teologic (depozitarul oficial al teologiei), textele sale ar constitui un prim criteriu de alcătuire a lucrurilor de îndreptare.

Consecințele pentru viața bisericească ale modului teologic actual sunt și ele, bineînțeles, tot negative, păgubitoare. „Și la ce ne-au dus aceste școli? Am dobândit niște ființe standard ce vorbesc despre lucruri pe care niciodată nu le-au trăit. De unde întunericul acesta în Biserica noastră? De unde toate rupturile? Eu

---

¹¹ Arhimandritul Sofronie, *Cuvântări duhovnicești*, vol. 1, pp. 144-145.

v-am spus deja, și încă nu o singură dată, însă Duhul mă silește să repet. (...) Aș dori ca voi să vă mântuiți de aberația de care suferă lumea contemporană în planul teologiei, ca să nu scoată cineva vreo teorie neadevărată despre Dumnezeu care să dezbină lumea creștină.”¹² Originea exteriorității de raportare la Dumnezeu provine, e de părere Părintele Sofronie, chiar din copilărie, din anii de școală, în care cele teologice se predau în concepte ale logicii obișnuite din alte discipline didactice. „Și aceasta pricinuieste o cumplită daună, pentru că ei se obișnuiesc să trăiască pe Dumnezeu în chip logic. Însă cei cărora le este cunoscut suflul Duhului Sfânt înțeleg că logica lui Aristotel nu se potrivește cu vântării de Dumnezeu, că acea realitate ce ni se descoperă cere o îndepărtare de la logica formală și trecerea în logica ale cărei categorii sunt însăși Ființa pe care Dumnezeu ne-o descoperă cu a Sa venire.”¹³ Așa se produce obișnuința abstractizării în concepte, mai mult ori mai puțin dezvoltate, a întregului discurs teologic. Iar această deprindere greu mai poate fi lepădată, mai ales că devine un firesc al gândirii tânărului, încă din începuturile sale școlarești. „Cum vor înțelege ei, cei născuți după trup, ceea ce li se predă în școlile de teologie? – Ca pe niște concepte abstracte despre Dumnezeu: «primprejur și pe de lături».”¹⁴ Este drept că nu tot conținutul școlar presupune această abstractizare, literatura, cel puțin, chemând învățăcelul la o participare sufletească mai amplă în procesul de

---

¹² *Ibidem*, pp. 162-163.

¹³ *Ibidem*, p. 156.

¹⁴ *Ibidem*, p. 157.

învățământ. Dar, din păcate, teologia de școală n-a urmat nici măcar drumul literaturii, ci a dezvoltat o metodă în care cercetarea se face strict mental, ca în disciplinele abstracte. S-au produs, astfel, mari rupturi între persoane neîncadrate în sistemul de învățământ și cele din interiorul acestuia, între teologie și viața bisericească experimentată în popor sau în unele medii monahale. Dar, mai ales, s-au produs rupturi în modul teologisirii, prin întrebuințarea minții și neparticiparea conținutului afectiv, adică a motorului spiritului uman. „Un mod în care se manifestă divizarea în teologie îl constituie separația dintre teologie și spiritualitate, dezbinarea dintre gândirea despre Dumnezeu și mișcarea inimii către Dumnezeu. (...) Ruptă de mișcarea inimii spre Dumnezeu, teologia se găsește într-un gol – căci unde anume este obiectul ei? Unde este Dumnezeu, de Care se ocupă? Chiar dacă Dumnezeu ar putea fi atins de rațiune, chiar dacă teologia naturală ar fi posibilă, adevărata teologie n-ar putea fi niciodată restrânsă în limite atât de înguste.”¹⁵ De altfel, despre datele interioare, psihologice în altă accepție, participante în actul teologisirii, vom vorbi în partea a treia a acestui capitol.

Rămânând însă la caracteristicile teologiei actuale, la datele sale căzute, cele care îi dau și criza în care se află, mai observăm o lipsă, evocată tot de Andrew Louth în admirabilul său studiu, *Deslușirea Tainei*. Anume, în teologia academică¹⁶ nu-și mai găsește locul taina,

---

¹⁵ Andrew Louth, *op. cit.*, p. 35.

¹⁶ Când spunem teologie academică, ne referim la actul teologic de școală, impregnat de toate aceste caracteristici pe care le expunem.

misterul. Datorită metodei sale trunchiate de investigație, numai prin capacitatea gândirii, a judecăților raționale, se crede că orice poate fi aflat, orice poate fi cunoscut. Nu mai este întrebare, nu mai este mister, nu mai este mirare existențială. Acest mod de teologhisire nu admite decât certitudinile. Toată dinamica relației cu Dumnezeu, a perceperii treptate a acestei relații este ignorată în numele unei științificități atotștiutoare. Dacă se admite ceva, aceasta este *problema*, rezolva-bilă de altfel, și nu taina ori misterul. Cauza înlocuirii tainei cu problema derivă tot din modul de raportare la realități, aflarea și rezolvarea problemei solicitând o cercetare rațională, iar taina izvorând din tensiunea angajării existențiale. „O problemă este un obstacol temporar, iar un răspuns adecvat dat acestuia e încercarea de a-l înlătura. Misteriosul e destul de diferit: nu mă înfruntă, cât mă învăluie, mă trage înăuntru lui său; nu e o barieră temporară, ci un centru permanent al atenției mele.”¹⁷

Se ajunge aici, la această înlăturare a tainei, a adulmecării crescânde a Realităților dumnezeiești, prin drumul metodologic oferit de teologia occidentală, produsă de scolastica medievală, și importată apoi fără vreo discernere în mediile teologice ortodoxe. În loc să se caute relația vie cu Dumnezeu, întâlnirea cu El și,

---

Mai nuanțat, teologul grec Georgios Mantzaridis, distinge între teologia empirică, cea autentică, am zice, și cea academică, prin conținutul lor de cercetare. Astfel, în timp ce *teologia empirică* „își are rădăcinile în experiența prezenței necreatului în interiorul creației”, *teologia academică* „cercetează nivelul creatului și nu consideră necesară – în cazul în care n-o consideră suspectă – experiența necreatului” (Georgios Mantzaridis, *op. cit.*, p. 113).

¹⁷ Andrew Louth, *op. cit.*, p. 122.

urmarea experierii acestei întâlniri, să se caute teologhisirea, se propune o raportare la Dumnezeu prin intermediul cuvintelor din articolele de credință sau chiar din Scripturi. Adică, reperul ultim de raportare nu este Dumnezeu Însuși, prin directa îndreptare către El, ci cuvintele despre El, chiar cu un primat al celor formulate în Biserica (Apuseană) de-a lungul vremii. Aceasta s-a petrecut inițial în teologia de inspirație scolastică. „Asimilând articolele de credință supranaturale cu principiile unei științe, scolastica și-a propus să ofere prin analogie un dublet rațional al revelației care să imite *modo humano* știința lui Dumnezeu despre El Însuși și despre creația Lui. Devenită din mistagogie simbolică și anagogică știință conceptuală și analogică, scolastica a abandonat însă registrul biblic și liturgic al epocii patristice și medievale timpurii într-unul rațional-discursiv, schimbându-se totodată și statutul teologilor: locul teologilor ierarhi și harismatici, episcopi sau monahi, este luat acum de profesori universitari, teo-logi științifici tot mai specializați și autonomizați în demersurile lor intelectuale și în pretențiile de autoritate doctrinară în Biserică și societate.”¹⁸ Reperarea numai prin cuvânt sau absolutizarea acestuia a continuat în desfășurarea istorică a teologiei, chiar dacă s-au petrecut anumite mutații în contextul ideatic în care teologia se afla și cu care interacționa. În modernitate, când nu se mai putea cere pretenția de absolut gnoseologic pe care îl conținea teologia scolastică, teologia se pliază pe noua tendință metodologică de cercetare, de explicare rațională a sacrului, în care se produce așa-zisa de-mitizare

---

¹⁸ Ioan I. Ică jr., *op. cit.*, pp. 61-62.